

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-99>

УДК 336.502

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ РЕНТИ

EFFECTIVENESS OF TAXATION OF AGRICULTURAL LAND AND ADMINISTRATION OF ENVIRONMENTAL RENT

Василенко Олена Григорівна

здобувач,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5628-0640>**Лабенко Олександр Миколайович**

доктор економічних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9192-9891>**Vasilenko Olena, Labenko Oleksandr**

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Ефективне управління сільськогосподарськими угіддями є важливим для аграрної країни. Одним із інструментів впливу на землекористування в агровиробництві є оподаткування сільськогосподарських угідь: земельний податок, єдиний податок, МПЗ – всі вони становлять суттєву частину надходжень місцевого бюджету. Разом з тим, витрати на заходи для охорони ґрунтів є значно меншими. Взагалі при оподаткуванні не враховуються наслідки впливу агровиробництва на угіддя. Тому важливо обраховувати екологічну ренту, яку створює агровиробник застосовуючи, наприклад, ощадливі агротехнології. Крім того використання акумульованих коштів від оподаткування сільськогосподарських угідь має забезпечувати розбудову системи ощадливого землеробства. Адміністрування екологічної ренти повинно забезпечити не лише фінансові показники, а стимулювати до впровадження зелених технологій, стати інформаційним ресурсом для залучення грантових програм та зелених інвестицій.

Ключові слова: нормативна грошова оцінка землі, екологічна рента, земельний податок, адміністрування екологічної ренти, зелені інвестиції.

Assessing the efficiency of agricultural land taxation, including the taxation framework applied to agricultural producers, is essential for effective land management. It is therefore necessary to quantify tax revenues generated from agricultural land and to examine the relationship between these revenues and expenditures on soil protection and restoration. On this basis, a tax administration model should be developed in which the tax base is the normative monetary valuation of agricultural land, adjusted for ecological rent. This study applies the methods of analysis, synthesis, comparison, and logical generalisation to derive conclusions from prior scientific research and from the statistical analysis of taxation of agricultural producers and agricultural land. For an agrarian economy, effective land governance is a strategic priority. Soil degradation, intensive agricultural land use, and adverse military impacts require a revision of existing land-use practices in the agricultural sector. Agricultural land taxation – specifically the land tax, the single tax for fourth-group agricultural producers, and the minimum tax liability – constitutes a significant source of local budget revenues. However, public expenditure on the protection and restoration of agricultural land remains disproportionately low, while the environmental impacts of agricultural production are largely ignored within the existing tax framework. Accordingly, ecological rent generated by agricultural producers through the adoption of resource-efficient agrotechnologies should be explicitly accounted for in the taxation system. Moreover, revenues accumulated from agricultural land taxation should be directed towards the development of sustainable farming systems, particularly through educational and advisory support, assistance for farmers in the transition to green technologies, and the establishment of environmental funds. The administration of ecological rent within agricultural land taxation should serve not only fiscal objectives but also provide strong incentives for the adoption of resource-saving technologies and function as an informational platform for attracting grant funding and green investments to farms demonstrating verified technological efficiency.

Keywords: normative monetary valuation of land, ecological rent, land tax, administration of ecological rent, green investments.

Постановка проблеми. Україна – аграрна держава з високим рівнем розорюваності земель та інтенсивним впливом на агроценози. Тому важливим є ефективне управління сільськогосподарськими угіддями з метою збереження, відновлення якісного стану ґрунту та забезпечення високого рівня рентабельності агровиробників. Одним із регуляторних інструментів землекористування в агросекторі є земельний податок та, опосередковано – єдиний податок для ФОП 4 групи, МПЗ, де об'єктом оподаткування є сільськогосподарські угіддя. Останні разом із орендною платою за користування ділянками становлять практично половину суми надходжень від податків і зборів місцевих бюджетів. Механізм їх дії носить більше фіскальний характер, не стимулює застосування ощадливих технологій. Разом з тим, витрати на відновлення сільськогосподарських угідь, ремедіацію, за статистичними даними, є непропорційно малими, а головне, що їх недостатньо, з огляду на погіршення якісного стану угідь.

Тому доцільно по-перше при оподаткуванні враховувати екологічний стан угідь через обрахунок екологічної ренти, для справедливого відображення нормативної грошової оцінки ділянок. По-друге, адміністрування зазначених податків із врахуванням екологічної ренти має передбачати систему стимулюючих факторів для господарств де залежність якісних показників сільськогосподарських угідь і фінансових буде вказувати на утворення екологічної ренти. Має бути створена система підтримки для господарств, що входять в систему ощадливого агровиробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У літературі обговорюються різні методики обрахунку та адміністрування екологічної ренти.

Сухіна О. М. [1] викладають підхід щодо обрахунку екологічної ренти та механізму її вилучення, розподілу, що базується на основі вартісної оцінки асиміляційного потенціалу екосистеми та вилучення розрахованої екологічної ренти з прибутку суб'єкта-природокористувача. Дослідження спрямоване на забезпечення справедливості справляння екологічної ренти та інтерналізації зовнішніх витрат. Натомість на сьогодні надприбуток, створений за рахунок асиміляційних властивостей природи і, часто, не відновлений суб'єктом-природокористування залишається в розпорядженні господарства, а екологічний платіж закладається в собі-

вартість продукції та сплачується споживачем. Зазначається доцільність використання коштів від екологічної ренти на впровадження інноваційних зелених технологій та створення фонду екологічної ренти.

Шарий Г. І., Тимошевський В. В., Максимено О. А. [2] зазначають, що за умов органічного землеробства формується екологічна рента, як різновид монопольної. На таких ділянках виробляється екологічно чиста продукція, яка на ринку продається за вищою ціною. Але такий підхід до господарювання має бути заохочений через пільгове оподаткування та поетапне застосування пільгових виплат за покращення стану ґрунту (підвищення вмісту гумусу, розкислення). Так за кожен гектар оздоровленого ґрунту пропонується виплачувати 10% нормативної грошової оцінки землі – одноразово, та щорічно 3% від зазначеної суми

Інші автори, Фурдичко О. І., Паляничко Н. І. [3], описують створення диференціальної земельної ренти за рахунок інвестицій у сільськогосподарське виробництво, тобто відбувається заміна природної родючості землі на економічну – інтенсифікація виробництва. Остання має враховувати потреби в екологізації виробництва та застосуванні ощадливих агротехнологій. Для цього потрібно запроваджувати ряд відповідні еколого-економічні механізми із удосконаленням нормативно-правового поля. Тобто екологічна рента розчиняється у процесі створення економічної родючості із необхідністю врахування не тільки економічних, але екологічних вигод. Наводиться ряд заходів, які б мали стимулювати у тому числі створення екологічної ренти, однак вона не виділяється як окрема категорія ренти.

Спосіб формування і розподілу земельної ренти в агросекторі наводиться автором Ступень Р. М. [4] у вигляді структурно-логічної схеми. Фактично екологічна рента розподіляється у зазначеній структурі між декількома складовими, але зазначається окремо антирента, тобто додатковий дохід, отриманий за рахунок нераціонального шкідливого використання земель. Вказується, що саме оподаткування має інтерналізувати завдану шкоду природі.

Рента може стати інструментом модернізації аграрного сектору, а не лише джерелом податкових надходжень цієї галузі. Це можливо через удосконалення системи управління земельними ресурсами держави із врахуванням факторів усіх видів, що впливають

на ренту, зокрема, екологічних. Вивчення механізмів формування, перерозподілу земельної ренти забезпечить справедливе та ефективне землекористування, зазначають Marks-Bielska R, Koshkalda I. [5].

Отже, підходи до механізму вилучення екологічної ренти, як і її обрахунок в Україні знаходяться на стадії формування та вивчення.

Метою статті є аналіз ефективності оподаткування сільськогосподарських угідь, у тому числі через систему оподаткування агровиробників є необхідним для ефективного управління земельними ділянками. Тому важливо з'ясувати об'єм надходжень від оподаткування сільськогосподарських угідь та співвідношення витрат на охорону та відновлення ґрунтів, запропонувати модель адміністрування податків, що мають базою оподаткування нормативну грошову оцінку сільськогосподарських угідь з врахуванням екологічної ренти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрним виробництвом в Україні займаються підприємства різної організаційно-правової форми: ФОП четвертої групи що сплачують єдиний податок (ЕП 4гр), ФОПи 1-3 групи, особисті селянські господарства та інші господарства на загальній системі оподаткування. Для перерахованих вище суб'єктів господарювання сільськогосподарські угіддя прямо чи опосередковано є об'єктом оподаткування. Для ФОП 1-3 групи база оподаткування не залежить від грошової оцінки сільськогосподарських угідь, однак, вони можуть сплачувати мінімальне податкове (зобов'язання) МПЗ, що обраховується на основі НГО сільськогосподарських угідь.

ЕП 4 гр, МПЗ, земельний податок надходять у місцеві бюджети за місцем розташування ділянки. Мінімальне податкове забезпечення розраховується як різниця сплачених податків і зборів суб'єктами господарювання

та його нарахованою сумою відповідно НГО. Позитивне значення різниці сплачується агровиробниками у складі інших податків, визначених чинним законодавством.

В структурі ПДФО надходження у вигляді МПЗ, що підлягають сплаті, складають менше 1% загальної суми ПДФО і становлять 0,6 млрд.грн. та 1,5 млрд.грн за 2023 та 2024 рр. відповідно. Складові МПЗ у сумі ЄП та податку на прибуток не вдається відслідкувати [6].

ЄП 4 гр., земельний податок, МПЗ – всі ці платежі мають базою оподаткування НГО. Кім того, орендна плата за землі сільськогосподарського призначення теж розраховується на основі НГО.

Нормативна грошова оцінка земель вираховується на основі коефіцієнтів із застосуванням балів бонітету та нормативу капіталізованого рентного доходу, що становить 27 520 грн/га для земель сільськогосподарського призначення. (Постанова КМУ від 3 листопада 2021 р. № 1147 «Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок».)

Спрощена система оподаткування відштовхується саме від нормативної грошової оцінки земельних ділянок, яка має передбачати рентний дохід ділянки відповідно до диференціації її за рівнем родючості, екологічним станом, розташуванням, цільовим використанням та іншими факторами, що впливають на рівень рентного доходу, а отже вимірювала б її цінність в грошовому еквіваленті.

Як видно із Рисунку 1 та Таблиці 1, платежі, що прямо чи опосередковано пов'язані із НГО надходять до місцевих бюджетів за місцем розташування земельної ділянки, що відноситься до сільськогосподарських угідь.

Варто розглянути надходження у місцеві бюджети від зазначених вище податків та орендної плати.

Таблиця 1

Надходження МПЗ у складі податків до місцевих бюджетів

Категорії платників МПЗ	Додатне значення різниці МПЗ становить частину зобов'язань
Фізособи-непідприємці	ПДФО
За спрощеною системою оподаткування: ФОПи 2 гр. – на ЕП ФОПи та юрособи 3 гр – на ЕП ФОПи-фермерів та юрособи 4 гр – ЕП	ЕП
ФОП-на загальній системі оподаткування	ПДФО
Господарства на загальній системі оподаткування	Податок на прибуток

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

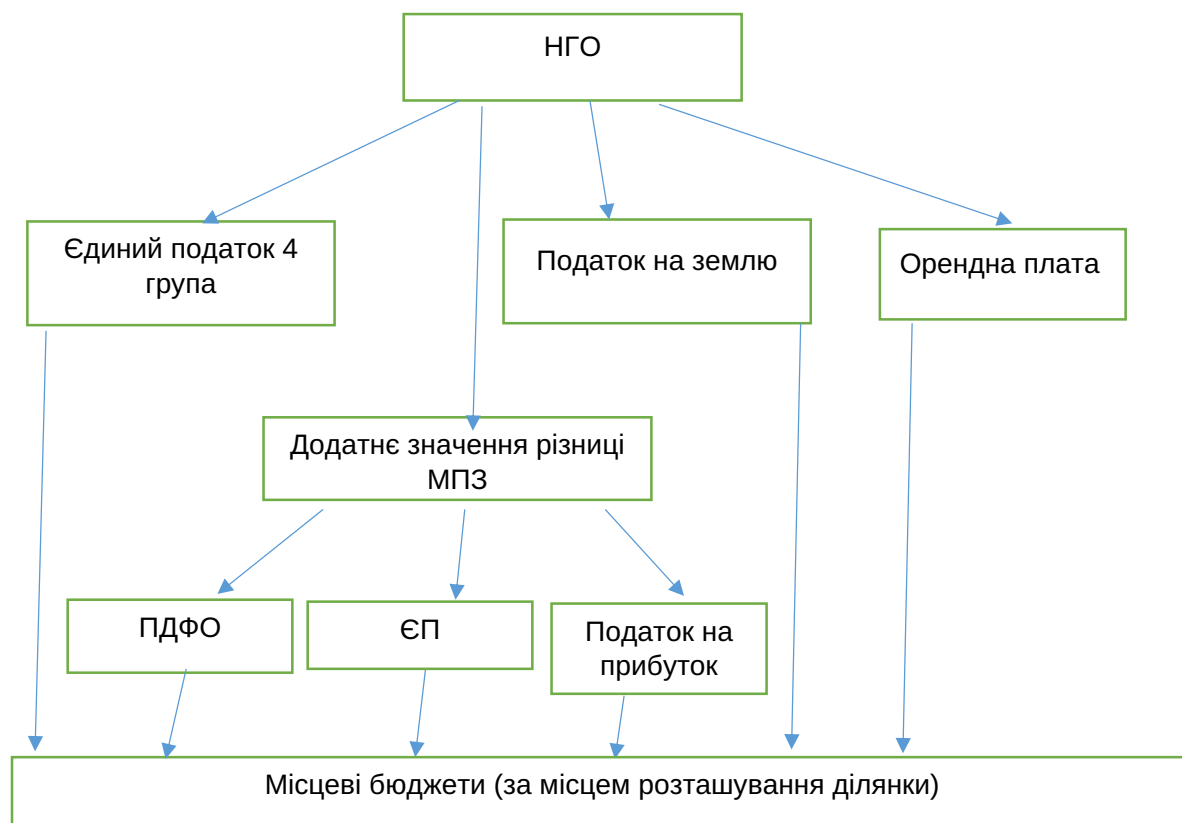

Рис. 1. Структура бази оподаткування для єдиного податку 4 гр., податку на землю, МПЗ

Джерело: сформовано авторами на основі аналізу та узагальнення нормативно-законодавчих актів

Структура та динаміка плати за землю у складі сплачених місцевих податків і зборів України за 2018-2022 рр., млн грн.

Таблиця 2

Складові	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Плата за землю	27 321,10	32 835,60	31 471,70	35 263,30	29 568,40
Земельний податок	9 870,60	13 349,60	12 813,60	13 843,60	11 126,30
Орендна плата за землю	17450,5	19486,0	18658,1	21419,6	18442,0

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

Єдиний податок з агровиробників, у яких частка сільськогосподарського виробництва за попередній податковий (звітний) рік не менше 75 відсотків; земельний податок з фізичних та юридичних осіб, які розраховуються на основі НГО, становлять 19-25 відсотків від загальної сплаченої суми місцевих платежів та зборів, а з урахуванням орендної плати за землю, яка теж розраховується на основі НГО, такий відсоток складатиме максимально 53%, а мінімально – 40% за період 2018-2022 рр. В абсолютних величинах зазначений єдиний податок коливається біля 5 млрд. грн в період

2018-2022 рр. земельний податок становив мінімальну суму 9,870 млрд. грн в 2018 році, максимальна сума 13,844 млрд. грн в 2021 р. та 11,126 млрд. грн – в 2022 р.

В розпорядженні місцевих бюджетів залишається від 60% до 64% доходів бюджету. Однак, частка витрат на охорону навколишнього середовища загалом не перевищує 6%, зазначають Мединська Т. [8].

Разом з тим, із Таблиці 4 видно, що за статистичними даними капітальні інвестиції та поточні витрати на захист і відновлення ґрунтів, підземних і поверхневих вод в галузі

Таблиця 3

**Структура та динаміка єдиного податку,
його питома вага в місцевих податках та зборах за 2018-2022 рр., млн грн**

Структура	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Сплачені місцеві податки та збори, всього	61 025,70	73 575,60	75 686,30	89 896,60	84 305,00
ЄП, у тому числі:	29 562,20	35 270,20	38 030,90	46 282,30	47 226,00
ЄП з с/г виробників, у яких частка с/г-виробництва не менше 75 %	5 272,10	5 273,10	5 338,10	5 293,80	4 493,60
ЄП з юридичних осіб	4 416,40	5 044,30	5 066,20	6 175,30	9 844,20
ЄП з фізичних осіб	19 875,60	24 952,70	27 626,50	34 813,10	32 881,10

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

сільського господарства були незначними та мали не стійку тенденцію до збільшення у період 2023-2024 рр.

Отже, надходження до місцевих бюджетів від податків, що мають базу оподаткування НГО сільськогосподарських угідь вимірюється у мільярдах гривень, а сукупні поточні витрати усіх бюджетів на відновлення ґрунтів, навіть із додаванням капітальних інвестицій вимірюється у мільйонах гривень. Це говорить про доцільність зміни механізму перерозподілу витрат місцевих бюджетів на користь ґрунтоохоронних заходів.

На сьогодні, ЄП 4 гр, МПЗ, земельний податок виконують більше фіскальну функцію, і певним чином працює механізм детінізації індивідуальних господарств.

Механізм адміністрування податків і платежів, пов'язаних із оподаткуванням сільськогосподарських угідь, має спрямовувати грошові надходження від останніх на природоохоронні заходи по збереженню ґрунтів та стимулювати застосування ощадливих агротехнологій в господарствах.

Це дозволило б діяти превентивно на збереження ґрунтового покриву та уникнути виведення земельних ділянок із виробничого процесу для проведення ремедіаційних чи інших спеціальних заходів.

У свою чергу стан сільськогосподарських ґрунтів залежить від агротехнологій, які застосовують виробники. Так, впровадження ощадливих агротехнологій, створить екологічну ренту, яку варто враховувати при обрахунку

Таблиця 4

**Капітальні інвестиції та поточні витрати
на охорону навколишнього природного середовища (ОНПС) сільське господарство,
мисливство та надання пов'язаних із ними послуг, тис. грн**

Капітальні інвестиції (КІ)				Поточні витрати (ПВ)		
Роки	На захист і відновлення ґрунтів, підземних і поверхневих вод	Усього	% від суми КІ на ОНПС	На захист і відновлення ґрунтів, підземних і поверхневих вод	Усього	% від суми ПВ на ОНПС
2024	4984,1	45051,5	11,06	13772,1	122037,3	11,29
2023	640,6	7144,5	8,97	679611,6	744844,8	91,24
2022	646,5	19253	3,36	12799,4	55395,6	23,11
2021	1029,9	55927,4	1,84	6014,6	59661,1	10,08
2020	126,8	11669	1,09	-	50869,5	-
2019	0,0	3496,5	0,00	-	83066,8	-
2018	50,1	5942,7	0,84	-	70068,1	-

Джерело: сформовано авторами на основі [9]

НГО як ще один коефіцієнт, що має обраховуватися щорічно та вноситися у базу територіальної громади, яка у свою чергу буде входити до загальнодержавної. Краща якість угідь, у тому числі після застосування зазначених технологій, – збільшить вартість НГО, і навпаки.

Однак, якщо господарство застосовувало ощадливі агротехнології та покращило стан угідь настільки, що стан ґрунту почав впливати на фінансові результати – тобто утворилась екологічна рента, то коефіцієнт варто застосовувати для пониження суми для сплати податків на відсоток, що визначається відповідно до усталеної шкали екологічного коефіцієнту.

Негативний вплив агротехнологій на ґрунт обраховується у вигляді зворотного коефіцієнту та застосовується як екологічні штрафні санкції.

Кошти, що надходять в якості штрафів та 40-50% сплачених податків, базою оподаткування яких є НГО сільськогосподарських угідь мають надходити в екологічний фонд та використовуватися на превентивні охоронні заходи та для подолання наслідків шкідливого впливу на сільськогосподарські угіддя.

Застосування екологічної ренти в процесі оподаткування передбачає певний механізм її адміністрування у складі податкових платежів, базою оподаткування яких є НГО сільськогосподарських угідь і може бути дещо ширшим ніж при звичайному оподаткуванні. Рисунок 2. Є декілька блоків процесу адміністрування.

Перший – це безпосередньо збір первинної інформації. Учасниками мають бути сертифіковані лабораторії, які за стандартизованим переліком показників і з застосуванням відповідних методик проводять обстеження та збір даних з ділянок платників, що господарюють на сільськогосподарських угіддях. Враховуючи активне застосування штучного інтелекту, сенсорних систем, технологічних можливостей сучасності, частина даних може з часом збиратися без потреб безпосередніх відборів зразків ґрунту.

ІТ адміністратор забезпечує роботу електронного кабінету платника, куди лабораторії вносять дані про стан ґрунту сільськогосподарських угідь. Кабінет створений на базі регіональних баз із виходом на загальнодержавні. Доступ до робочого кабінету платника мають: безпосередньо платник,

територіальні органи управління земельними ресурсами (ТОУЗР), податкова служба (ПС) та ІТ-адміністратор.

На кінець виробничого сезону лабораторії вносять дані, ТОУЗР контролюють правильність загальної інформації про ділянку та власника. ПС контролює правильність обрахунку НГО з врахуванням екологічних коефіцієнтів та застосування стимулюючих коефіцієнтів, як і понижуючих коефіцієнтів, у разі погіршення стану ґрунту на земельній ділянці. Фактично ТОУЗР та ПС є другим блоком процесу і своєрідним «інформаційно-функціональним перехрестям». Крім контролю за даними та сплатою, ці органи дають право доступу до інформації про платника та стан ґрунту на запити банків, інвестиційних компаній, надають дані в Державний аграрний реєстр (ДАР).

Виходячи із даних обстеження та значення коефіцієнтів автоматично формується перелік платників, котрі мають пріоритетне право на залучення державних та інвестиційних коштів, грантових програм. Цей перелік може бути доступним на ДАР та визначати рівень можливого фінансування агровиробників на проекти, пов'язані з ощадливими технологіями, зеленими інноваціями або ж пільгового кредитування для розвитку виробництва, наприклад.

Третій блок – це розширення, що є нестандартним в процесі адміністрування податкових платежів. Сюди входять суб'єкти що забезпечують додаткове стимулювання агровиробників та розширюють їхні фінансові можливості через грантові та інші проекти. ДАР виступає як посередницька платформа для розміщення оголошень про проекти та можливості для агровиробників, разом з тим, є офіційною інформаційною базою для інвесторів, банків (у разі здійснення кредитування агровиробників). Через ДАР можуть здійснюватися запити на субсидування чи загалом пошук додаткових форм фінансування.

Крім того, на основі ДАР можуть здійснюватися освітньо-консультаційні та науково-технологічні з елементами консалтингу проекти для агровиробників, які мають на кінець року погіршення якості стану ґрунтів та планують відновлювальні заходи чи застосування ощадливих агротехнологій. Такі «освітньо-консультаційні центри» допоможуть підібрати ефективні технології, виходячи із фінансового стану підприємства та якості сільськогосподарських ділянок, скоординують щодо

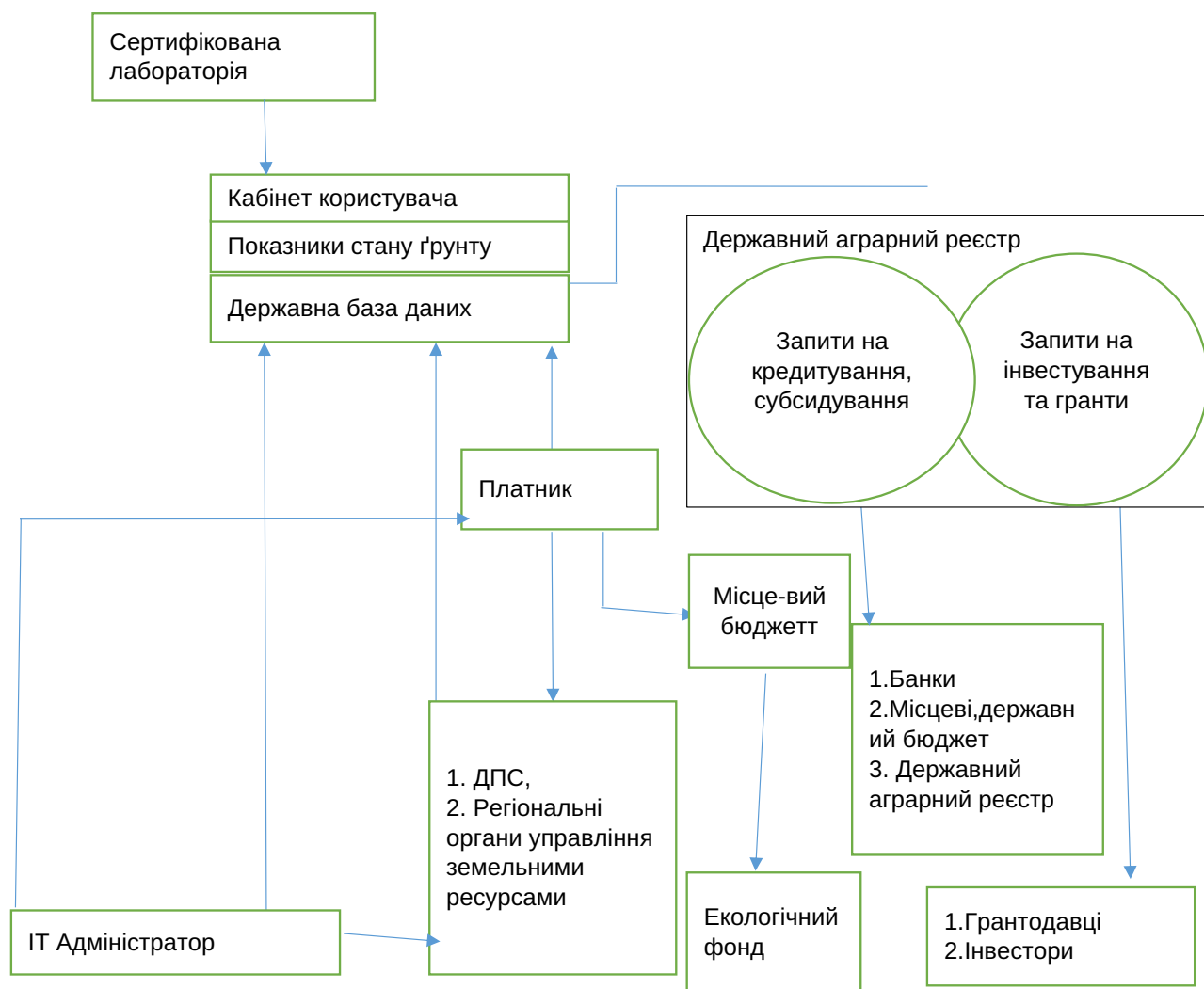

Рис. 2. Схема адміністрування екологічної ренти у складі податкових платежів, базою оподаткування яких є НГО сільськогосподарських угідь

Джерело: сформовано авторами

можливості залучення додаткового фінансування. Досвід таких центрів популярний у багатьох країнах світу, особливо в Китаї, де первинна хвиля їх створення вже дала зворотні відгуки.

Висновки. На сьогодні, екологічна рента не вираховується та не вилучається у процесі оподаткування сільськогосподарських угідь. Не має чіткого теоретичного та законодавчого її визначення. Відповідно не існує механізмів, які б стимулювали б агровиробників до створення її у процесі господарювання. Навіть, якщо вона утворюється у процесі застосу-

вання ощадливих агротехнологій, то «розчиняється» у прибутку.

Натомість, виокремлення екологічної ренти, використання її показників для обчислення НГО забезпечить справедливість справляння податкових платежів та може бути використано в якості інструментів для стимулювання ощадливого агровиробництва. Адміністрування її у складі податкових платежів, базою яких є НГО сільськогосподарських угідь, має слугувати не лише фіскальним цілям, але й стимулювати розвиток екосистеми в сільському господарстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сухіна О. М. Методологічний підхід до визначення розміру екологічної ренти. *Регіональна економіка*. 2018. № 1(87). С. 85-93. URL: http://re.gov.ua/doi/re2018.01.085_u.php (дата звернення 25.11.2025)

2. Шарий Г.І., Тимошевський В.В., Максимено О.А. Охорона ґрунтів: екологічна рента як стимул органічного землеробства. *Економіка АПК*. 2019. т. 26, № 10, С. 26-33. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910026>.
3. Фурдичко О.І., Паляничко Н.І. Особливості рентного регулювання фінансового забезпечення землекористування. *Теорія і практика землекористування*. 2017 № 1. С. 6-10 URL: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/319790> (дата звернення 20.11.2025)
4. Ступень Р. М., Теоретико-методолічні засади формування та розподілу земельної ренти в аграрному секторі економіки. *Ефективна економіка*. 2017. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_8_33 (дата звернення 20.11.2025)
5. Marks-Bielska R, Koshkalda I. Land and Its Rents in the Process of Land Management: An Overview of Poland and Ukraine as Examples. *Land*. 2025. 14(11):2177. DOI: <https://doi.org/10.3390/land14112177>
6. Веб-портал Open Budget – Доходи державного бюджету URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення 20.11.2025)
7. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n6750> (дата звернення 20.11.2025)
8. Мединська Т. Пріоритетні напрями видатків місцевих бюджетів України в умовах війни. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»*. 2024. № 4. С. 16-24 DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-2>
9. Сайт Державної служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.11.2025)

REFERENCES:

1. Sukhina O. M. (2018) Metodolohichniy pidkhid do vyznachennia rozmiru ekolohichnoi renty [Methodological Approach to Determining the Size of Environmental Rent]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, vol. 1(87), pp. 85-93. Available at: http://re.gov.ua/doi/re2018.01.085_u.php (accessed November 25, 2025)
2. Sharyi H.I., Tymoshevskiy V.V., Maksymeno O.A. (2019) Okhorona gruntiv: ekolohichna renta yak stymul orhanichnoho zemlerobstva [Soil Protection: Environmental Rent as a Stimulus for Organic Farming]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, vol. 26, (10), pp. 26-33. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910026>.
3. Furdychko O.I., Palanychko N.I. (2017) Osoblyvosti rentnoho rehuliuвання finansovoho zabezpechennia zemlekorystuvannya [Features of Rent Regulation of Financial Support for Land Use]. *Teoriia i praktyka zemlekorystuvannya – Theory and Practice of Land Use*, vol. 1, pp. 6-11. Available at: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/319790> (accessed November 20, 2025)
4. Stupen R. M. (2017) Teoretyko-metodolichni zasady formuvannya ta rozpodilu zemelnoi renty v ahrarnomu sektori ekonomiky [Theoretical and Methodological Foundations of the Formation and Distribution of Land Rent in the Agrarian Sector of the Economy]. *Efektivna ekonomika – Efficient Economy*, vol. 8. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_8_33 (accessed November 20, 2025)
5. Marks-Bielska R, Koshkalda I. (2025) Land and Its Rents in the Process of Land Management: An Overview of Poland and Ukraine as Examples *Land*, vol. 14(11):2177. DOI: <https://doi.org/10.3390/land14112177>
6. Veb-portal Open Budget – Dokhody derzhavnoho biudzhetu [Veb-portal Open Budget – Revenues of the state budget]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (accessed November 20, 2025)
7. Podatkovi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n6750> (accessed November 20, 2025)
8. Medynska T. (2024) Priorytetni napriamy vydatkiv mistsevykh biudzhativ Ukrainy v umovakh viiny [Priority Directions of Expenditures of Local Budgets of Ukraine Under Martial Law]. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»* vol. 4. pp. 16-24 DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-2>
9. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed November 20, 2025)